

שינויים במצא המשפטי fe היהודים - האנצ'פציה

למדנו על התהליכים שגרמה הנאורות באירופה וארצות הברית (כמו: המהפכה הצרפתית והאמריקאית, המהפכה התעשייתית, הסוציאליזם, הלאומיות). שינויים אלו השפיעו גם על החברה היהודית. אחד השינויים המשמעותיים קשור לשינוי במעמד המשפטי של היהודים-אמנציפציה.

אנצ'פציה = הענקת זכויות מלאות אזרחיות חברתיות ומדיניות, כלומר נתינת שוויון זכויות וחובות לציבור שלא נהנה קודם לכן מזכויות אלו.

כך, באמצע המאה ה-19 קיבלו היהודים מחלק מהמדינות בהן הם גרו אמנציפציה. כלומר, מבחינת החוק נתנו להם זכויות וחובות באופן שווה לשאר התושבים במדינה, והם הפכו לאזרחים שמעמדם מוגדר בחוק. בעקבות כך, יכלו היהודים במדינות שניתנה בהם אמנציפציה להשתלב בכל תחומי החיים במדינה- כלכלה, פוליטיקה, חינוך, צבא, משפט ועוד.

מידת ההתקדמות של תהליך האמנציפציה של היהודים היה שונה ממדינה למדינה והיה תלוי בסוג השלטון באותה המדינה וביחס החברה אל היהודים.

מציאת היהודים לפני קבלת האנצ'פציה:

לפני קבלת האמנציפציה ליהודים שגרו במדינות העולם (באירופה ובארצות האסלם) לא היה זכויות שוות כמו לגויים. היהודים היו קבוצה נפרדת שמעמדה היה נחות לעומת המעמד העליון ואף התחתון. ניתנו להם חוקים רבים ומיוחדים שמטרתם הייתה למעט את זכויותיהם ולהשפיל אותם. חוקים אלו הפלו (=הבדילו) אותם לרעה משאר התושבים.

גם באירופה וגם בארצות האסלם השפלת היהודים הייתה חלק מהדת, כאשר השפלת היהודים הוכיחה את עליונות הדת השלטת באותה הארץ (מוסלמית או נוצרית)

בארצות אירופה - מעמד היהודים לא היה יציב ובטוח והוא השתנה ממדינה למדינה ומתקופה לתקופה על פי רצון השליט. הם היו ללא הגנה- כל מי שרצה יכול היה לפגוע בהם או לגרשם ממדינתו. היו חוקים שונים כמו:

- ⊖ אסור ליהודים לגור בכל מקום שרצו- היה מקומות מגורים מיוחדים רק ליהודים.
- ⊖ אסור ליהודים לעבוד בכל עבודה שרצו.
- ⊖ אסור ליהודים ללמוד כל מקצוע שרצו.
- ⊖ היהודים צריכים לשלם מסים גבוהים יותר מכולם.
- ⊖ היהודים צריכים ללבוש לבוש מיוחד רק להם.

מסורת ומהפכות- סיכום 5

הקהילה היהודית – עם זאת, בדרך כלל השליטים במדינות השונות נתנו ליהודים רשות

לנהל קהילה. לקהילה ניתנה אוטונומיה (= עצמאות לנהל את עניינה ללא התערבות של השלטונות. כמו קביעת חוקים שונים ותשלום מיסים). הקהילה הייתה טובה ליהודים משום שמנהיגי הקהילה הנהיגו אותה בדר"כ באחריות ובצדק.

בארצות האסלאם – היהודים נחשבו ל**עם הספר** (התנ"ך) ולכן היו **בני חסות**

(ד'מים). כך למרות שלא היו מוסלמים הם קיבלו הגנה על חייהם (לא הרגו אותם כעובדי אלילים), יכלו להמשיך לשמור על יהדותם ולחיות בקהילה יהודית נפרדת (אוטונומיה).

עם זאת, התייחסו אליהם כבני מעמד נחות והיו להם חוקים מפלים שהדגישו את נחיתותם לעומת המוסלמים. חוקים אלו נכתבו **בתנאי צומר** – בהם הוגבלו היהודים בדברים רבים,

כמו:

- ⊖ בניית בתי כנסת חדשים
- ⊖ לרכוב על סוסו לשאת חרב
- ⊖ לבוש מיוחד רק ליהודים
- ⊖ מיסים מיוחדים- מס גולגולת
- ⊖ חייבים לקום ולהשתחוות לפני מוסלמי.

קיום החוקים וההקפדה עליהם השתנתה בין מדינה למדינה.

האזכרים לקהילת האמנציפציה:

⊖ **רציונות הנאורות** – הנאורות אומרת שכל בני האדם שווים וכי השלטון חייב

להבטיח א הזכויות הטבעיות של כל אדם ללא קשר לדתו. בעקבות כך, גברה הדרישה להתנהג אל כל המעמדות ובכללם גם היהודים כשווים.

⊖ **כיבוש נפוליאון והתפרסמות רציונות המהפכה הצרפתית** – נפוליאון מלך

צרפת כבש מדינות רבות. בעקבות כך התפרסמו רעיונות המהפכה הצרפתית שאמרו כי יש להתייחס לכל בני האדם כשווים ללא קשר למעמדם, דתם או הלאום שלהם. כך קרה שבכל הארצות שכבשה צרפת זכו היהודים שם בשוויון זכויות.

⊖ **ירידת השפעתה וכוחה של הדת הנוצרית** – הדת הנוצרית קראה להשפיל את

היהודים ולהתייחס אליהם כנחותים. ירידת כוחה באירופה השפיעה על קבלת היהודים כשווים.

מסורת ומהפכות - סיכום 5

תהליך קבלת האמנציפציה של היהודים

היהודים לא קיבלו בקלות את האמנציפציה. בתחילה החלו לקבל במדינות מערב ומרכז אירופה (זאת לאחר דיונים ומאבקים) ורק לאחר מלחמת העולם הראשונה קיבלו היהודים שגרו במזרח אירופה.

דוגמה מאנגליה (ארצות האסלם)

בארצות האסלם לא היו לרעיונות הנאורות כל השפעה כך שכמעט לא חל במצב היהודים שינוי, בעיקר בארצות בהם שלטו השיעים (זרם באסלם) כמו תימן ואיראן. עם בזאת מאה ה-19 בחלק מארצות האסלם, כמו: אלג'יריה תוניס- שנכבשו על ידי מעצמות אירופאיות כמו צרפת ובריטניה, החל מצבם של היהודים להשתפר בהדרגה:

א. בעקבות השתלטות של מעצמות אירופה על שטחים של האימפריה העות'מאנית (המדינה התורכית ששלטה על ארצות רבות) צרפת כובשת את אלג'יריה והשלטונות שם מגדירים מחדש את מעמדם של הלא-מוסלמים- בכללם היהודים. כך, יכלו יהודים להגיש בקשה לקבל אזרחות צרפתית על בסיס אישי (קבלת האזרחות הייתה תלויה בכמה תנאים).

ב. פעולות של יהודים אירופיים למען יהודי רצות האסלם- בשנת 1870 ניתנה באלג'יריה "פקודת כרמיה"- שהעניקה ליהודית אזרחות צרפתית מלאה (מעמד זה היה גבוהה יותר ממעמד המוסלמים באלג'יריה). הפקודה ניתנה בעקבות פעילותו של כרמיה שר המשפטים היהודי בצרפת.

דורמים שציכבו את קבלת האמנציפציה-

- ⊗ יהודים רבים חששו שקבלת האזרחות הצרפתית תפגע באורח חייהם הדתי ולכן בתחילה רק יהודים מעטים הגישו בקשה לקבלת אזרחות. בנוסף, פקודת כרמיה- גרמה אצל יהודים רבים חשש שהיא תזרז את ההתבוללות.
- ⊗ התושבים המוסלמים ראו ביהודים משתפי פעולה עם השלטון הכובש (הצרפתי) והשנאה ליהודים גברה. בעקבות כך, פרץ גל אנטישמיות, שכלל הסתה נגד היהודים, פרעות, רצח והריסת בתי כנסת, שנועד למנוע מהיהודים לממש את זכויותיהם האזרחיות החדשות.

השפעת האמנציפציה על חיי היהודים:

האמנציפציה גרמה ליהודים לרצות להשתלב בחברה ולהיות כמו כל תושבי המדינה בה גרו, ולכן הם הלכו ושינו את אורח החיים שלהם בתחומים רבים:

מסורת ומהפכות- סיכום 5

אפולו - רבים הפסיקו ללבוש את הלבוש שהיה מקובל אצל יהודים, והחלו להתלבש כמו שאר האנשים במדינה.

מקום מאוריס - היהודי שכבר לא היו חייבים לגור רק בשכונות מיוחדות ליהודים עברו לגור בשכונות לגויים, ורבים מהם עברו אל העיר.

ציסוק - בעבר יהודים יכלו לעבוד רק במסחר ובהלוואה בריבית. עכשיו יכלו לעבוד בכל עבודה שרצו. והם החלו לעסוק בעבודות מגוונות (כמו: רפואה, עורכות דין ועוד).

ספה - בעבר דיברו בעיקר אידיש. עכשיו דיברו בשפת המדינה בה גרו (גרמנית, צרפתית, אנגלית).

תוצאות השינויים

אחזקה נפתחו בפני היהודים אפשרויות רבות ונוצר שינוי בתחומי העיסוק והעניין שלהם ודבר שאפשר להם לבטא ולמצות את כוחם ולהגדיל את השפעתם בעולם. וכך, רוב היהודים בחרו לנסות לשלב בין עולמם היהודי המוכר לבין העולם הנוכרי החדש. **אחזקה** השילוב של היהודים עם הגויים הוביל יהודים שרצו להשתלב ל:

⊖ **התבוללות** - החלה תופעה רחבה יותר של יהודים שמתחתנים עם גויים ואף ממירים את דתם (בפרוסיה למשל היו כ-30% נישואי תערובת מכלל אחוזי הנישואין בקרב היהודים).

⊖ **חיילון** - רבים אחרים עזבו את היהדות ואף התכחשו לזהותם ותרבותם היהודית.

👉 **חוסר שוויון חברתי** - למרות קבלת האמנציפציה - שהיה שוויון זכויות משפטי - חוקי היהודים לא קיבלו שוויון זכויות חברתי - כך שחברת הגויים לא התייחסה אליהם בפועל כשווים ולא אפשרה להם להשתלב בתוכה. כך שבמקרים רבים יהודים לא הצליחו להשתלב במגוון תחומי העיסוק שנפתחו בפניהם. דבר זה גרם ליהודים שרצו באמת להשתלב לעזוב את דתם או יהדותם.

השפעת האמנציפציה על החברה היהודית:

1. **מיטל הצמאות הקהילה** - עד אז הקהילה היהודית הייתה עצמאית והיה לה סמכות לקבוע חוקים וסדרים כרצונה. לדוגמה בית הדין של הקהילה היה יכול להעניש אדם שלא ציית לכללים. עם קבלת האמנציפציה יהודים לא היו חייבים לשמוע לקהילה, לדוגמה הם יכולים לבחור בין בית הדין של הקהילה לבין בית משפט של גויים. ככה הקהילה איבדה את הכוח שלה.

מסורת ומהפכות- סיכום 5

2. *פליצה בסמכות ההנהלה* – ראשי הקהילה- הרבנים והדיינים, לא היו יכולים

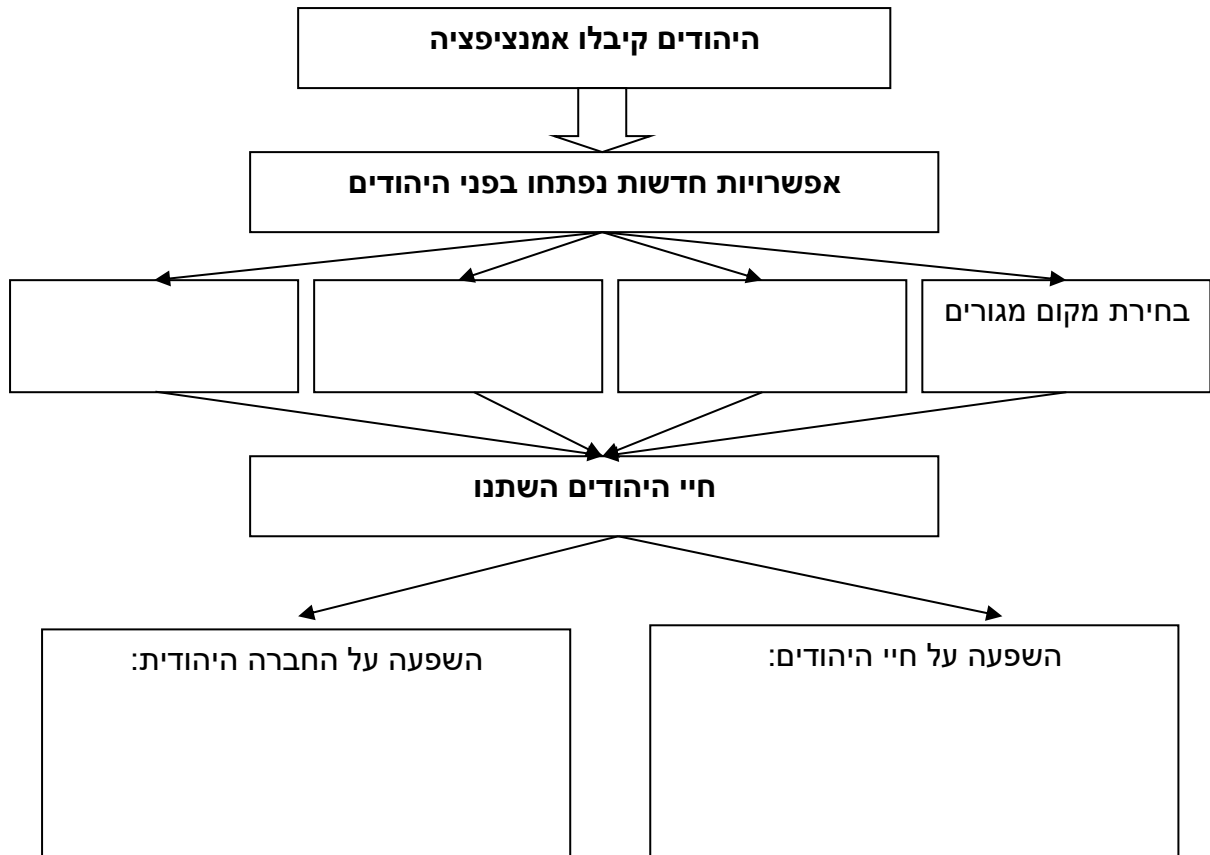
עכשיו להכריח אף אחד להקשיב להם. מעכשיו הקשיב להם רק מי שרוצה בכך.

השינויים בחיי היהודים עם קבלת האמנציפציה

קריטריונים להשוואה	לפני קבלת האמנציפציה	אחרי קבלת האמנציפציה
המעמד המשפטי של היהודים		
מקום המגורים של היהודים		היהודים יכלו לגור בכל מקום שרצו.
מעמד הקהילה היהודית		ויתור על האוטונומיה הקהילתית. ירידה במעמד הקהילה.
יחס אל הדת היהודית		
מוסד הלימודים המועדף על היהודים	היהודים למדו בבתי ספר יהודים נפרדים בהם למדו תורה	
תחומי העיסוק של היהודים		יהודים רבים יכלו לעבוד במה שהם רצו: במקצועות חופשיים, בפוליטיקה ובמוסדות השלטון.
לבוש היהודים	היהודים התלבשו בבגדים יהודיים שונים משאר האוכלוסייה.	
שפת היומיום של היהודים	היהודים התפללו בשפה בעברית, ודיברו ביניהם בשפת בידיש.	

מסורת ומהפכות - סיכום 5

על פי מה שמדגתם על האמנציפציה והשלכותיה על היהודים מלאו את התרשים הבא:

לסיכום, לתהליך קבלת האמנציפציה של היהודים היו השפעות חיוביות שליליות:

המחיר ששלמו היהודים כתוצאה מתהליך האמנציפציה	הרווח של היהודים מתהליך האמנציפציה
1. _____	1. _____
2. _____	2. _____
_____	3. _____
_____	_____

אגדות פטרות:

שימי לב

 המושג 'מעמד משפטי' = אמנציפציה.

 השאלה מבקשת שינוי ולכן יש להציג מה היה **המצב שבעקבותיו** נוצר השינוי.

 השאלה מבקשת מדינה לכן יש להתייחס למדינה ספציפית ולא סתם לתת דוגמה. כמו כן יש להתייחס על פי האזור המבוקש (אירופה/ רצות האסלם/ מזרח אירופה/ מערב וכן).

1. הצג שני גורמים שהביאו לשינוי במעמד המשפטי של היהודים באחת ממדינות אירופה או באחת ממדינות האסלם בסוף המאה ה-18 ובמהלך המאה ה-19. הצג גורם אחד שערכ את השינוי במצבם המשפטי של היהודים במדינה אותה בחרת.

2. הצג שני תהליכים (תמורות) בחברה היהודית שהושפעו מן הנאורות או מן האמנציפציה. הסבר את הקשר של כל אחד מן התהליכים האלה לאחד ממאפייני הנאורות שלמדת עליהם (סך הכל שני הסברים).

3. הצג על פי מה שלמדת, את השינוי שחל במעמד המשפטי של היהודים בעת החדשה במדינה אחת שלמדת עליה.

מסורת ומהפכות- סיכום 5

4. בנספח לשאלה זו מוצגים שני דיוקנאות (ציור עצמי) של מוריץ דניאל אופנהיים, צייר יהודי-גרמני, בן המאה ה-19, שצוירו בתקופות שונות של חייו. התבונן בדיוקנאות וענה על שני הסעיפים א-ב.

- א. תהליך השתלבותו של הצייר בחברה הגרמנית בעקבות תהליך האמנציפציה בא לידי ביטוי בהבדלים שבין שני הדיוקנאות שלפניך. הצג הבדל אחד בין הדיוקנאות שמשקף את התהליך שעבר הצייר. בסס את תשובתך על רכיב אחד מכל דיוקן (סך הכול — שני רכיבים). ציין את התחום שבו ההבדל שהצגת בא לידי ביטוי.
- ב. על פי מה שלמדת, הצג שני תחומים נוספים, שאינם באים לידי ביטוי בדיוקנאות, המבטאים את השתלבות היהודים בחברה האירופית בעקבות תהליך האמנציפציה.

